

پول درونی و بیرونی

Inside and Outside Money

در ادبیات پولی، بین مفاهیم پول پایه و پول اعتباری از یک طرف و پول بیرونی و پول درونی از طرف دیگر می‌توان تفکیک قائل شد. بدین معنی که پول پایه و پول اعتباری مفاهیم قدیمی‌تری هستند که از نیمه دوم پول بیرونی یا پول پر قدرت، پولی است که به‌طور خالص به‌عنوان دارایی بخش خصوصی و بدهی بخش عمومی شناخته می‌شود. در حالی که پول درونی به شکل سپرده‌های بانکی است که به‌عنوان دارایی دارندگان حساب و بدهی بانک‌ها محسوب می‌شود (اسنودان و وین، ۱۳۹۴، ص. ۹۷). مجموع پول بیرونی و پول درونی، کل حجم پول در یک اقتصاد را تعیین می‌کند. قرن شانزدهم میلادی مورد توجه بوده است؛ اما پول درونی و پول بیرونی برداشت جدیدی از این دو نوع پول هستند پول درونی به‌واسطه فعالیت بانک‌های تجاری شکل می‌گیرد که به‌طور غیرمستقیم تحت کنترل دولت یا بانک مرکزی است. میزان حجم پول درونی، علاوه بر اینکه متأثر از حجم پول بیرونی (پول پر قدرت) می‌باشد، از ضریب فزاینده پولی نیز تأثیر می‌پذیرد. ضریب فزاینده پولی، بیانگر این امر است که به‌ازای هر واحد پول بیرونی، چه میزان پول (بیرونی و درونی) ایجاد می‌گردد. بر این اساس، در نظام بانکداری ذخیره جزئی بانک‌های تجاری باید بخشی از سپرده‌های خود را به‌عنوان ذخایر قانونی نزد بانک مرکزی نگهداری می‌کنند و مقدار باقیمانده را وام می‌دهند. بنابراین، بانک مرکزی با تعیین نرخ ذخیره قانونی و ترجیحات مردم برای نگهداری پول نقد خلق پول صورت می‌گیرد (Sheard, 2013).

تحت سیستم استاندارد طلا، سکه‌های طلا به‌عنوان پول بیرونی شناخته می‌شدند. اما در سیستم‌های پول اعتباری جدید، اسکناس و مسکوکات در گردش و ذخایر بانک‌های تجاری به‌عنوان پول پر قدرت یا پایه پولی، پول بیرونی را تشکیل می‌دهند. پول بیرونی، از جهت منابع شامل خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی، بدهی دولت به بانک مرکزی و بانک‌های تجاری و سایر مؤسسات اعتباری به بانک مرکزی و سایر دارایی‌های بانک مرکزی می‌باشد. میزان حجم پول بیرونی به صورت مستقیم توسط دولت و بانک مرکزی تعیین می‌گردد

و افزایش هر کدام از اقلام فوق، منجر به افزایش پول پر قدرت می‌گردد. بنابراین در نظام بانکداری مبتنی بر اصل ذخیره جزئی، فرایند خلق پول در دو مرحله شکل می‌گیرد (Mishkin et al., 2013): در مرحله اول با افزایش دارایی‌های بانک مرکزی از طریق افزایش هر یک از اقلام ذکر شده، پول بیرونی یا همان پول پر قدرت تشکیل می‌گردد و وارد سیستم اقتصادی می‌گردد. در مرحله دوم، از طریق فعالیت شبکه بانکی و فرایند وام‌دهی و باتوجه به ضریب فزاینده پولی، پول پر قدرتی که وارد سیستم اقتصادی شده است، به صورت فزاینده حجم پول (بیرونی و درونی) افزایش می‌یابد. مجموع پول بیرونی و پول درونی حاصل از این فرایند، کل پول جدید خلق شده را تشکیل می‌دهد.

فرایند خلق پول در نظام بانکداری مبتنی بر اصل ذخیره جزئی، در دو مرحله صورت می‌گیرد. در مرحله اول با افزایش دارایی‌های بانک مرکزی، پول بیرونی یا همان پول پر قدرت تشکیل می‌گردد و وارد سیستم اقتصادی می‌گردد. در مرحله دوم، از طریق فعالیت شبکه بانکی و فرایند وام‌دهی و باتوجه به ضریب فزاینده پولی، پول پر قدرتی که وارد سیستم اقتصادی شده است، به صورت فزاینده حجم پول (بیرونی و درونی) افزایش می‌یابد. باتوجه به اینکه در بانکداری ذخیره جزئی (قانونی)، رابطه میان بانک، سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان به ترتیب رابطه‌ای بستناکاری و بدهکاری است و این باعث عدم ارتباط میان پس‌اندازکنندگان با وام‌گیرندگان شده است، این امر نقطه اولیه انحراف از مسیر تعادلی پس‌انداز و سرمایه‌گذاری است (Phillips, 1992). در این راستا، موریس آله (1984) بیان می‌کند که در مسیر اصلاح نظام پولی-مالی متعارف به‌منظور ثبات اقتصادی باید قلمرو خلق و محو پول تنها در اختیار دولت قرار گیرد و از خلق پول به‌وسیله بانک‌های تجاری جلوگیری شود (Phillips, 1992). در رویکرد بانکداری محدود که به‌وسیله فیشر (Fisher, 1935, p. 18)، هنری سیمونز (Simons, 1948) و موریس آله (Allais, 1987, p. 520)، مطرح شده است، به دنبال تغییرات بنیادین در فرایند خلق پول اعتباری یا پول درونی به‌وسیله بانک‌های تجاری است تا از این طریق مانع ظهور بحران‌های مالی و بانکی شوند.

کتاب‌شناسی

اسنودان، ب. و وین، ه. آ. (۱۳۹۴). اقتصاد کلان جدید (منشأ سیر تحول و وضعیت فعلی) (ترجمه م. خلیلی عراقی و ع. سوری).

سمت.

Allais, M. (1987). The Credit Mechanism and its Implications. In G. R. Feiwel (Ed.), *Arrow and the Foundations of the Theory of Economic Policy* (pp. 491-561). Macmillan.

Fisher, I. (1935). *100% Money*. Adelphi Company.

Mishkin, F., Matthews, K., Giuliadori, M. (2013). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets: European Edition*. Pearson.

Phillips, R. J. (1992). Credit Markets and Narrow Banking. *Working Paper, 77*.

Sheard, P. (2013). *Repeat After Me: Banks Cannot And Do Not "Lend Out" Reserves*. *Standard and Poor's RatingsDirect*.

http://www.standardandpoors.com/spf/upload/Ratings_US/Repeat_After_Me_8_14_13.pdf.

Simons, H. C. (1948). *Economic Policy for a Free Society*. University of Chicago Press.

حجت ایزدخواستی

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

موسسه
دانشنامه نگاری

دانشنامه اقتصاد